

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pòli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 21. novembra 1860.

Koza kmetijstvu koristna žival.

Kar je krava za bogatina, to je koza za reveža; daje mu namreč mleka, sira, pa tudi nekoliko masla. Zato se nabaja le pri revniših kmetih, katerim, naj stanujejo v dolinah ali pa v goratih krajih, primanjkuje klaje, da bi eno ali dvoje kravčet rediti mogli. Namesto njih si omislijo dvoje, troje ali četero koz, ktere se od perja živé, meje in muljave ob potih preredit.

Koza je res prav za prav za reveže stvarjena; ona se rada človeka derži, in je zadovoljna, če tudi po malem in slabe kerme dobiva. Skorej bi djal, da vse, tudi suho in pusto ščetinasto travo, zeleno in suho perje rada jé; leševe, bukove, topolove, jelševe, hrastove in mladike raznega germovja muli, da je veselje; vse je za kozo dobro, na najbolj pustih pašnikih in stermih pečinah, kamor goveda priti ne morejo, ali pa kjer ni cempera paše za-nje, se koza nažrè. S tem se pa koza kmetu najbolj prikupi, da ni draga, toraj si jo vsak revež lahko omisli; verh tega je tudi zlo rodovitna, in, če se le skerbno glešta, in če se ji dosti piče dajè, skor bolje molze kakor marsiktera krava.

Pa ne samo zastran molže je koza hvale vredna, tudi meso od dobro rejene koze je koštrunovemu jako enako; nje koža je dobra za rokovice; kozjo dlako in rogove, loj, kakor tudi kozjek, z eno besedo, vse zná umen gospodar porabiti in si v prid spraviti.

Al ne samo pri bajti bornega hribovca je koza koristna žival, temuč tudi v hlevu poleg krave premožnega gospodarja se pri kmetijstvu ta koristna žival nahaja in zastran posebnega prida redi.

Koz ne redé kmetovavci samo ondi, kjer jim sveta ali tako rekoč kozje kerme primanjkuje; ampak večidel le zato, da si pri kozji reji manjši posestniki kolikor toliko bolj opomorejo; ravno iz tega cilj in konca so se v poslednjih časih tudi premožniši kmetje kozje reje poprijeli, akoravno imajo toliko kerme, da bi lahko po dvoje in troje krav redili; pravijo, da so s kozjo rejo res prav zadovoljni.

Naša domača koza je, kakor nekteri pisatelji terdijo, bezvaržkega rodú (*Capra aegagrus*), ktera še dandanašnji na kavkaških, perziških in pirenejskih planinah divja živi. Skoraj povsod, kamor koli se je človek podal, mu je priljudna koza nasledovala; zato se je pa tudi po vsem svetu razširila in udomaćila. V Guineji in družih gorkih deželah se nahaja nekoliko manjša; na Rusovskem kakor tudi v družih merzlih deželah pa je večjega plemena kakor naša domača. V nekterih deželah, kakor na nekterih laških in kanarskih otokih, posebno pa v Madejri, se je koza sčasoma jako podivjila; toda če je koza še tako divja, jo človek vendar le kmali privadi, da se ga derži in je kmali vsa domača. Na otoku Fernandez v Avstralii so se zdvijane koze od leta 1705 tako pomnožile in zaredile, kakor na ravno poprej imenovanih otokih, da so jih lovci streljali kakor pri nas zajce.

Tudi v starih časih je bila koza že domača žival. Abraham, stari očak, je imel med svojimi čedami mnogo koz, in pozneje se je ta koristna žival pri Perzijanah, Arabeih,

Gerkih in Rimljanih zaplodila, in skoraj bi rekel, da je ob rimskih časih v naše kraje po Rimljanih pripeljana bila, posebno pa pod Karolom Velikim, kateri si je vseskoz prizadeval, kmetijstvo in živinorejo na višjo stopnjo povzdigniti. Od tistih koz, ki so se na cesarjevem dvoru redile, so se rabili rogovi, koža in meso. Na pašo se takrat niso smele goniti, ker so po gojzlih preveč škode napravljale, tem bolj pogostoma so se v hlevih domá redile.

V Ameriko je prišla prva koza po znajdbi te dežele; K. Kolumb jih je o drugem prihodu v Ameriko iz kanariških otokov več seboj vzel in v ti deželi zaplodil, kjer so se sčasoma tako zaredile, da jih je skor toliko kakor kobilic. Tudi v Avstralijo so se koze iz Evrope zaplodile, pa silno požrešni psi, ki jih je tu neizrečeno veliko, in so tukajšnjim deželam res strašna šiba, ne dajo mirú manjši živali, naj so domači zajčki, kozé, ovce in druge enake živali.

(Dal. sl.)

Kako je in kako bi bolje bilo na Pivki.

II. Poljedelstvo.

(Dalje).

Naštete tri premembe so pa zato potrebne, ker se drugače ne more druga letina pridelati, tako bi se pa. Namreč zadnje pšeničnice naj bi se kakor hitro je moč požele, potem pa prec zorale in obsejale. Večkrat bi tudi ajda še kaj lepo dozorela, vendar bi se moralo ž njo le bolj po malem. Repe bi pa za pšenico lahko pridelali vozove in vozove in ž njo redili polne svinjake svinj in prascov. Ne bilo bi treba celo zimo krompirja v zevenci ali oblici kuhati in korenja le za ime beliti, po njem bi se lahko špehovica cedila, pri zelji marsikaka jeternica skuhala in žgancom debeli ocverki pomagali v gerlo. Marsikak prešič bi se lahko v Terst ali kacemu kerčmarju prodal. Pa ne le prešičev, tudi krave bi z repo kaj lepo redili, da bi bile lepe gladke in debele, in bi se mleka namolzlo polno golido, ali kjer bi bilo več molznih krav, poln škač. Potem bi se prilegla kaša; koliko bi se naredilo sira in masla za dom in prodaj! Da krave repo rade jedó, vsak Pivčan dobro vé, sosebno če je kedaj blizo repne njive pasel.

To pa ni moja fantazija; to sem na Pivki kolikokrat slišal, preden sem misliti znal.

Perve pšeničnice bi pa morale prazne ostati, in sicer zato, ker jih je treba že prec drugo polovico septembra zorati in obsejati kot zadnje pšeničnice, do kterega časa bi repa še ne bila nič prida, da ajde kar v misel ne jemljem.

Drugače kot zdaj bi bilo treba obdelovati tudi polje, ktero Pivčanje sploh „v senožetih“ ali enako imenujejo. To polje namreč dalje od vasi leži in ni v tistih šest delov vredjeno, al ker je preveč odročno, ali pa ker ima drugačne naravne lastnosti, in ral med košenino namešano. Le v tem delu posestva je od soseske kmetu pripuščeno obsejati njivo, s čemur hoče. Zato pridejo v te njive vse setve in sadeži, kateri v polje, in sosebno detelja, korenje, repa, lan, zelje itd., tudi turšica, če komu na misel pride jo sejati.

Pa kako dolgo ima rastev tu odlog? Le teden dalje,

Žerjavica ali živo oglje postane še le tedaj, kadar so se derva izplamenele, in napravlja ostalo gorkoto najbolj popolno in najdelj terpečo, ako se sapa bolj pozaprè. Bolj ko se je popred plamen zadušil, toliko več ostane živega oglja. Žerjavica derži vročino bolj skupaj, kakor plameneci ogenj in je toraj priličnejši ondi, kjer se vročina na tesno zakupiti mora. Po tem takem dobimo največjo gorkoto od derv, ako popolnoma gorijo s plamenom, od oglja pa, ako žerjavico prav porabimo, namreč tako-le: ako dobre, popolnoma suhe derva v ne predebelih, čisto kratkih, od ognja popolnoma obdanih polenih ne prepočasno in tudi prenašlo ne gorijo in če se podlaga, naj se to zgodi tedaj, kadar plamen že vpada in nehuje, in poslednjič se mora žerjavica dobro zapreti.

Kdor umno kuri in ogenj sposobno hranjuje, si mnogo derv in marsikter krajcar prihrani!

Janko P. Vijanski.

Novi svilódi ali židni červiči.

V „Moniteur-u“ francozkem vladnem časniku, se je bralo te dni pismo, v katerem gosp. Guerin Meneville priporoča cesarju Napoleonu, naj bi se na Francozkem poskusili novi kinežki svilni červiči. Ta gosena — pravi Guerin — živi pod milim nebom na japonskem ruju ali firnežkem germovji (Aylanthus) in po dva pridelka dá na leto; svila (žida) je močna in Kitajci si že sto let predejo svoje oblačila iz nje. Nekatere skušnje na Francozkem in v Algerii, ki so se dobro sponesle, pričajo, da ti novi svilodi, ako se udomačijo, utegnejo francozki deželi siva veliko dobička donesti. Zato prosi Guerin, naj bi cesar ukazal, da se na deržavnih grajšinah ti novi svilodi na debelo poskusijo.

Tudi nas mika zvediti, kako se bojo skušnje obnesle. Kar bomo slišali, bomo svojim bravcom berž povedali.

Koza kmetijstvu koristna žival.

(Dalje).

Koza po natori svoji stoji v sredi med ovco in serno. Če je ravno pod milim nebom rada in posebno v gojzdu, se vendar hleva in hiše kmali in prav lahko privadi in se povsod s pridom rediti dá. Res je, da se po kozji naturi kozarija v goratih krajih najbolj spleča, kjer se kozé lahko na pašo gonijo; toda tudi po ravninah se dajo z velikim pridom rediti, če se jim, namesti da bi se na pašo spušale, doma v hlevu kerma poklada. Kerma hlevske koze poleti je mladikovje iz žive meje, gojzdana trava, plevél, detelja, frišen in sirov frodelj, perje vinske terté, slama, stolčena repa in krompir, črna moka, otrobi, preše in marsikaj družega, kar se iz vertov dobiva ali v kuhinjah za pomije ostaja. Veliko koz se poleti samo s perjem iz živih mej in pa z vejami in germovjem iz gojzda preredi. Pozimi se kozam poklada večidel merva, cela ali pa rezana, žito, korenstvo ali pa frodelj, pri kateri klaji se kozé dobro počutijo. Na paši koza vse žrè, kar ji le pred gobec pride; pri vsem tem se pa vendar najraje suhih in terdih zeliš derži; kozi je tudi trobelika ali smerdljivec ali mišje zelce (Schierling) in pa mleček ali volčje ali pasje mleko (Wolfsmilch) prav ljuba jed, ki je drugi živini strupena, kozi pa nič ne škoduje. Nasproti pa so ji škodljive mnoge druge zeliša, ki drugi živini niso, kakor želod, perje kapčavega lesa, vélikega maklena, viš ali trava, ki raste po močvirji (Rindgrünn), šar, muhec (Segge), dresen (Flohkraut).

Koza je vroče kervi, zato v eni minuti 24krat zasope in žila ji po 48 tripne; pri dobri strežbi doseže starost do 20 let in še čez. Kakor prežvekajoča žival nima v zgornji čeljusti nič prednjih zob, v spodnji pa 8, ktere spremení kakor ovca; jeklov nima, kočnikov pa na vsaki strani zgorej in spodej po 6, in po tem takem skupaj 24. Toda vse kozé

nimajo enakega števila zob; kozé jih imajo po navadi manj kakor koz li. Po zobéh in kolenih na rogéh se, kakor pri ovcah in kravah, pozveda kozja starost. Nekatere koze so mulaste (brez rogov), druge imajo po 3, 4 ali tudi po 5 rogov. Kakor skušeni kozarji terdijo imajo mulaste in bele kozé prijetniše in boljše mleko kakor rogate in dimaste.

Koze in kozli jamejo že perskati, ko so po pol leta stari; kdor si hoče pa močnih koz zarediti, ne smé kozlov spušati, dokler niso 18 mescev do 2 let stari; koza pa mora saj leto ali 15 mescev stara biti, preden se h kozlu pusti. Kakor pri drugi živini, se mora tudi pri reji kozji na to paziti, da sta kozel in koza, ki se parita, zdrava, čila in velika, da sta lepo zrašena in dobrega plemena. Koza mora stegnjenega života biti, dolgo in polno vime, dolga sesca, gladko dlako, rahlo kožo in čiste pa bistre oči imeti. Za pleme so najbolje take koze, ktere je mati posamne ali k večemu po dvoje vergla, ki niso kočljive, to je take, ki si v kermi ne zberajo, ampak vse vprek jedó, in se po dvakrat v letu obravijo. Kozel pa mora imeti dolgo glavo, dolge ušesa in velike roge, bistre oči, širok križ in široke ledja, debele stegna, drobne kosti, tanko, dolgo in gosto dlako; sicer naj je živ in prav serčan. En sam kozel more brez škode ubrejiti na dan po 30 koz, leto in dan tedaj okoli 400, in je dober za pleme po 8 do 10 let. Toda bolje je, da se obderži le eno jesen za pleme; potem naj se dá rezati, da se zredí in za dom zakolje ali pa prodá. Koza se pa pusti za pleme po 7 let in še delj, potlej se pa spitana zakolje ali pa živa prodá.

Koze perskajo najbolj mesca kozaperska (oktobra; odtod ima mesec oktober pri naših Slovencih že od nekdej ime kozopersk), pa tudi en mesec pred — mesca kimovca, in en mesec pozneje — mesca listopada. Koza perska po 36 ur; takrat ji daj kozla in pusti ju pri dobri piči in vodi kakih 12 do 24 ur v hlevu skupaj. Kjer imajo pa veliko koz, je pa najboljše, če se kozel v čedo spusti; ondi si bo gotovo najbolj pohotnih koz izvohal. Kadar se pa vidi, da so vse koze v čedi breje, in se nobena več ne poja, se mora kozel od čede odpraviti. Da se koza dalje molsti more, je prav, da se včasí ne dá ubrejiti, ampak se jalovka priderži. (Dal. sl.)

Kdo je za vojaka pripraven, kdo ne?

V novi postavi, razglašeni leta 1850 za nabero vojaških novincov (rekrutov), je govorjenje od takih bolezní in životnih napák, ktere za zmiraj človeka storé za vojaštvo (soldaštvo) nepripravnega in med kterimi so nekatere take, da jih vsakdo, čeravno ni zdravnik, lahko spozná.

Ker bi marsikdo rad za gotovo zvedil te bolezní in napake, ktere človeka oprostijo vojaščine, naj jih povemo v našem listu.

Na glavi: Kdor ima sila veliko in spačeno bučo, — kdor je popolnoma ali večidel plešec, — kdor ima neozdravljive grinte na glavi, — neozdravljiv koltún, — nezarašene mečave (mehko teme), — velike in boleče zarastke na tacihih mestih glave, kamor soldašk klobuk pritiska, — neozdravljivega raka čepininih kostí, — komur enega ušesa popolnoma manjka, — kdor ima neozdravljive bule na ušesih, ktere človeka oglušijo, — komur je uho znotraj zarašeno, — komur iz ušesa kaj takega teče, kar se ozdraviti ne dá, — kdor je gluh, — komur se obraz tako tresé, da še prav govoriti ne more, — čigar obraz je tak, da ga je gerdo viditi, — kdor ima neozdravljive pijavke slinjavk.

Na očesu: Kdor ima neozdravljivo bolezen trepavnic, — komur se zmiraj solzé izcejajo, — neozdravljiva kermežljivost, — kdor je škilast; na levem očesu mora zlo škiliti, sicer je dober za vojaka; škilec na desnem očesu pa nobeden ni za soldata, — kdor ima krive očesa, mikalico oči, kake očesne mreže ali pege na očéh, ki saj en del sredno mero razširjene punčice zakrivajo, — dalje oprostijo vojaščine: mnogoverstne bolezní punčice, — sle-

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 12. decembra 1860.

Koza kmetijstvu koristna žival.

(Dalje).

Koza je 20 do 22 nedelj breja, in največkrat mesca sušca ali malega travna spomladi stori po 1 do 2, včasih tudi po 3 do 4 kozličkov. To je res najbolji čas, ker mlada drobnica potem kmali zelene kerme dobiva, molzne kozé pa tudi pri presni (frišni) piči bolj molzejo kakor pri suhi. Pa se nahajajo tudi take koze, ki se poleti okozijo. Ob brejosti kozé bolj po malem molzejo in nazadnje celó molsti nehajo, tako, da so po navadi po 3 do 4 mescev popolnoma suhe in nimajo kar ne kačička mleka. Le prav molzne koze se znajo in tudi morajo še včasih zadnjih 6 ali 4 nedelj molsti. Toda se mora molža malo po malo nehati, da se mladim v maternem telesu preveč živeža ne vzame in kozi vime ne uname in ne oteče. Spervega se molze na dan le po enkrat, potem na vsaka dva dni po enkrat, zadnji čas pa, ko mleko popolnoma zgubi, se ne sme koza več molsti. Pri kozji molži se mora rahlo ravnati in najbolje je, da se od zgorej doli s stisnjeno roko opravi; pri tem delu se ne sme kozár na stran koze, ampak zadej za njo vsesti, in jo polahkoma molsti. Včasih se tudi pripetí, da koza sama sebe sesá; ta napaka se pa odpravi, če se koza na kratko priveže, ali pa, če se ji pripraven zavratnik iz tankih šibic na vrat napravi. Če je pa breja koza trutna, to je, če se maternična požnica cela ali le nekoliko v podobi mehurja skoz sramnico prikaže, ne dajej kozi slabe klaje, vari jo prehlajenja, in ležišče ji tako napravi, da bo zadej višje kakor spredaj.

Koza se vselej ne okozí brez vse težave in nevarnosti. Zlasti če ima koza dvojčike, pride prvo kozle s pervim koncom, drugo pa z zadnjim iz maternega telesa, in to prizadene kozi jake bolečine, ki se brez pomoči malokdaj odpraviti dajo. Če bi se mogla pa popkovina odrezati, je vselej varniše, da se popred podveže, da mlademu preveč kervi ne odteče. Trebež ali iztrebšina, ki čez nekoliko časa po okozenji od koze pride, se mora koj od nje odpraviti, da se je ne polasti in je ne požrè.

Ker ima koza samo po dvoje sescov, se morajo mladíci, če jih ima več kakor dvoje, pokončati, ali pa pod drugo kozo, ki se je ravno ob tem času okozila, spuščati, ker ena koza ne more več kakor dvoje kozličkov prerediti, sicer bi bilo za vse mladíče slabo. Če pa koza zverže, je najbolje, da se začne koj pitati, sicer bi bilo predolgo čakati, preden spet molsti začne. Ko se ti koza okozí, dajaj ji dobre piče jesti in mlačne vode piti, in pusti mladíčke pri nji, da jih obliže; da se pa koza tega raje poprime, potresi jih z otrobi pomešano soljo, in pusti jih, da se maternega vimena sami poprimejo, ker prvo materno mleko je mladíčem najbolj koristno. Če so pa kozice ali kozlički preslabi, se kozjih sescov sami lotiti, se jim morajo v gobček nastaviti in tako izmolzevati, da se jim mleko v gobček poceja. Pridna in skerbna izmolža stori, da koze več mleka dobé. Če ima koza le enega mladíča, kateri ni v stanu vimena popolnoma izprazniti, se ji mora izmolsti, da se mleko v vimenu ne zasede, ne zakerkne in vnetja ne na-

pravi. Enajsti dan po porodu znaš zopet kozla h kozi spuštiti, da se ti bo v 20 do 22 nedeljah vdruživ okozila.

Da kozlički po vednem sesanji koz preveč ne nadlegovajo in jih ne oslabé, se jim mora v hlevu pripraven predél napraviti, v kterege se uganjajo, da niso vedno pri sescu. Kjer se pa ne dá predél napraviti, ondi se morajo nekoliko preč od koze privezati, pa tako, da se pri vednem skakanji preveč ne zahomotajo. Kadar jih pa privezuješ, bodi prav previden, ker se starke ravno tako lahko kakor mladina v privezo zamotajo in zapletejo in si vrat zadergniti utegnejo. Z drugim jih ne gré privezovati kakor s kako mehko tertó, ker vsaka druga priveza, naj je z veržico ali pa motozom, je vedno nevarna.

Če so kozleta močne in če jih misliš rediti, pusti jih najmanj 4 do 6 nedelj pri sescu, da na dan po dvakrat ali trikrat sesajo; tiste pa, ki jih ne boš redil, odstavi v 14 dneh. Kozličke pa, ki jih ne misliš za pleme obderžati, daj čez kakih 5 dni po rojstvu in dokler so še pri sescu, po zvedenem človeku skopiti (rezati). Kadar hočeš kozice odstaviti, vzemi jih od matere, in deni jih v drug hlev, pokladaj jim dobre piče (sená ali pa trave) in mladega perja, kar veš, da rade jedó, in bolj jim boš s tem ustregel, kakor z otrobino oblojo. Pozneje jim moreš tudi take klaje dajati, kakoršno stare koze rade žrejo; toda nikoli ne predobre, da izberčne ali kočljive ne postanejo. Odstavljenih kozic, dokler niso saj leto in dan stare, ne privezuj v hlevu; spušaj jih na pašo s starimi vred, ako je čas za to. (Konec sledí.)

Kako bomo na novo volili srenjske odbornike in pa župane. *)

Po ministerskem ukazu, kakor naši bravci že vedó, se imajo kmali in sicer povsod, na kmetih in po mestih in terjih na novo voliti srenjski odborniki in župani in sicer po začasni postavi, ki je bila oklicana 17. sušca 1849, ktera je le za poglavne meste vsake dežele enmalo drugač osnovana bila v letu 1850.

Ta postava je zdaj spet svojo moč zadobila, in čeravno so nektare srenje ali soseske leta 1849 bile tako majhne napravljene, da so komaj životarile in bo tedaj o tem drugikrat spet premembe treba, veljá vendar za sedanje stare srenje in nove volitve srenjskih mož in županov postava v vsem.

Ker imajo nove volitve iz dvojnega ozira veliko imenitnost, prvič za to, kar se tiče srenje same, in drugič zato, ker — saj kakor se zdaj kaže — tudi izmed srenjskih odbornikov ali z njih pomočjo se imajo voliti poslanci v prihodnji deželni zbor in iz tega v državni zbor (in to je posebno važna reč), je jasno kot beli dan, da ne smemo mlačni biti, kadar pride dan novih volitev, ker pomisliti je, da so presvitli cesar s patentom od 20. oktobra namestnikom ljudstva v državnem zboru

*) Srenja, soseska, občina. komún so različne besede ravno tistega zapopadka.

gospodarske, obertniške in narodne.

Lzhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 19. decembra 1860.

O sadjoreji.

Pogovor učitelja z učenci v nedeljski šoli.

Učitelj. No, Jože! kaj pa si primemljaj v šolo?

Jože. Jabelko, ki so mi ga mati dali.

U. Ste jih veliko pridelali letos?

J. Mi imamo jablano za hišo, ki je vsako leto polna in tudi letos.

U. Že mora biti dobrega plemena, v zavetji in dobri zemlji.

Blagoslovil je ljubi Bog letos v našem kraji le češnjje, hruške, in — kaj še?

Orehe! — zakričijo učenci.

U. Res je, in če bote pridni in se lepo obnašali, vam bojo mamke vaše dobrih orehovitih potic o Božiču spekle, da bote veseli.

Veliko, veliko se je pri nas letos češnjj pozobalo in hrušek pojelo, tudi lepa reč nasušilo, sto in sto košev so jih pa tudi košarji na Koroško znosili. Dobro došlo našim ubogim Lomčenom, ki večidel s svojo obertnijo si težavno kruh služijo.

Ostale slabše hruške so posestniki stolkli in v pijačo združgali, ter po 3, 4, 5, 10, marsikteri marljivi kmetje celó 18 polovnjakov hruševca pripravili. Lahko si bo pridni gospodar celo leto rebra zamakoval, pa še kak polovnjak prodal. „Lenúha pa čaka prazen bokal in pa stergan rokav“.

Tudi orehi so letos prav bogato obrodili; marsikter kmet je za nje po 10, 15, 20 do 30 gold. potegnili, kajti prav lahko in drago so jih prodajali.

Okoli in okoli lepa pomoč, kjer je sadje pri hiši. Da bi le naši gospodarji še bolj marljivo in umnejše sadjoreje se poprijeli!

Ne bom očital napak, ki jih brez števila o tej reči zapazimo; le nekatere opravila pri sadjoreji bi kmetom, pa tudi že vam, ki boste kedaj tudi kmetovali, prav živo priporočal.

Ne bom govoril o ravnanji drevesc v prvi dōbi, dokler nimajo debelosti krajnskega cepca ali celó ročnika. Takih dreves pa, bodi si divjak ali cepljenec, naj kmet na vert vsadi v pripravno dobro zemljo — ne v puh-livo, rodo kremenico ali v mokro težko ilovco — ampak kjer trava veselo in spešno raste. Divjak — ni treba, da bi bil seženji, zadosti je tri, štiri pedí visok naj se še le drugo leto, ko je presajen bil, cepi, da se dobro ukorenini. K cepljencu pa naj se vsadi raven, močan najbolji hrastov kol, visokosti in debelosti čverstega plotnika, kateremu se nekoliko dni po sajenji še le drevesce priveže. In za to podporo je tako dolgo skerbeti, dokler ni drevo tako krepko, da mu vetrovi itd. ne morejo več škodovati.

To je prvo priporočilo.

Drugo je. Naj se drevesa, če se pase po ledinah, kjer so sadúnosnice nasajene, poprej dobro okovarijo s kakim ternjem, starimi koši itd. Živina rada objeda mlado drevje, ali se ob drevesa derga, in jih dostikrat podere, da še tudi v zlo pridejo.

Tretje je. Če drevce klaverno raste, naj se mu z

matiko, gnojem, najbolje s knalovno pomaga, to je, v jeseni okoplje in pognojí.

Četerto je. Škodljive mladike, ki iz korenin, debela ali debelih vej kviško poganjajo, je treba proti trebiti, rane pa z drevesno mažo ali odelano ilovko zamazati.

Peto je. Merčesi, hrošci ali kebrí in gosence so, berž ko se zapazijo, ali še v perji in listji ognjidene odpraviti in zatirati.

„Take reči smo že večkrat slišali“ — boste rekli.

Slišali, pa storili ne; to pa drevju nič ni hasnilo. Bolj odrašeni fantiči pa tudi deklice že lahko eno ali drugo omenjenih opravil doveršite!

Le po njem! Vzemi ponošeno košarico ali slamnico, in nanosi okoli dreves pregnjatih plev, knalovne itd. ali vsaj okopaj jih. Če vidiš na drevesu mahá ali zaferlenega listja, le doli ž njim! Take dela se tudi pozimi lahko opravljajo, če ni zmerzla zemlja in preveč snega.

Še enkrat, ljubi otroci! lotite se prav marljivo sadjoreje; veselilo vas bo viditi, drevesca čversto napredovati, pa še bolj se boste radovali, v kratkih letih ž njih dobrega sadú oberati.

Še o hasnosti reje orehovitih dreves vam hočem nekaj povedati, kar se zlo v nemar pušča.

Oreh je na več strani koristno drevo, posebne vrednosti pa na dvorišču in med poslopji. Oreh v dobri zemlji prerase na visokost vsako poslopje na kmetih, toraj strelo na-se poteguje in od poslopja odteguje poleti, kajti strela rada v visoke stvari udarja. Le tak blizo poslopja ne sme stati, da bi se veje strehe dotikale. Lahko bi blisk po veji v streho šinil. Primerilo se je že večkrat, da je eno pogorelo, drugo pa je košati oreh obvaroval. Kmet pripelja s snopjem naložen voz; če nima kozólca, ga pod oreh v zavetje postavi. Delavec veselo dela pod košatim orehom, se v senci hladi, dete sladko spi. Orehovo listje dá dobro steljo, pa tudi dobro pažev, bčele pozimi mraza obvarovati. In kdo nima rad orehovitih štrukljev in potice? Nekteri bolj ko pečenko. Koliko čislajo in drago plačujejo mizarji orehov les, je vsakemu znano.

Gotovo je toraj vredno orehovo drevje, da se ga več zaplodi. Ne bodimo sebičniki. Ne govorimo, kakor malo-vredni nehvaležnik: „Kaj bom drevje sadil, ker me po njegovem sadji nikoli ne bodo zobje boleli“. Naši spredniki so o tej reči mnogo za nas storili. Bodimo hvaležni njim in glejmo, da tudi mi za naše potomce kaj storimo; saj tudi zapoved do bližnjega to od nas tirja!

Peter Musi, učitelj.

Koza kmetijstvu koristna žival.

(Konec).

Koza je, kar kermo v hlevu zadeva, zlo zberčna žival, posebno kadar se je iz goratih krajev na ravno polje prignala in se v hlevu redí. Pa tudi, če tudi v hribih ostane, je koza res prava kočljivka in potratí nepotrebno klaje več ali manj, kar se ji je dá. Dostikrat izhaja njena potrata od tod, ker se ji premalo stelje poklada; zakaj koza ima rada

suhe tlá, in če se ji pogostoma ne nastelja, da v suhem stoji, si hlev sama s klajo nastelje. Kozi se mora skorej vsaki dan druga klaja pokladati, sicer se ene preveč in tako privadi, da druge ne je, ampak jo le na stran berska in zametova. Klaja mora dobra biti, in prestop od suhe kerme k zeleni se mora le polagoma zgoditi, ravno tako kakor od zelene k suhi, sicer bi znalo kozi škodovati. Suha piča se najlože s kuhinskimi pomijami pomoči in razmoči in nekoliko s soljo potrese; leto in dan odrašena koza okoli 6 funtov soli potrebuje.

Koza postane izberčna, če se ji preveč in preobile kerme poklada, ali pa če se ji včasih take piče dá, ki je za krave pripravljena. Na montd'orskih hribih na Francozkem dobiva vsaka dobro molzua koza na dan okoli 26 funtov zelene piče. Če se pa kozam senó poklada, ga potrebuje breja koza ali kozel vsaki dan okoli 4 do 6 funtov, manjša in mlajša drobnica je pa zadovoljna s 3 ali 4 funti. Kozi se mora na dan po petkrat pokladati, namreč zjutraj ob 5., potem ob 9. uri in opoldne; popoldne pa ob 3. ali 4. in ob 7. zvečer. Napaja se v hlevu vsaki dan po dvakrat z merzlo vodo; kozi se dajajo tu in tam tudi pomije iz kuhinje, ktere, če jih je vajena, rada serka, toda pri tem je treba paziti, da v pomije koliko toliko drobnih košic ne pride, po katerih bi se koza zadušiti utegnila. Mesca kozoperska se mora pa kozam v pomijah raztopljenih lanénih preš dajati, da jim po njih hitreje dolga dlaka za zimo zraste.

Dobro glešana koza se mora vsaki dan trikrat pomolsti, namreč zjutraj, opoldne in pa zvečer. Od začetka, ko se jame koza molsti, daje po dva bokala mleka na dan, pozneje po poldrugi in nazadnje le po bokalu, kjer se le dvakrat molze.

Kozje mleko je mastno in močno in se dostikrat tudi za zdravilo rabi, posebno zoper persne bolezní. Slast ima več ali manj po kozlovi kislini, najbolj diši po omenjeni kislini od rogatih, dimastih in tistih kóz, ki se večidel od perja in germovjega mladičja redé. Če kaka koza močno po kozlovo smerdí, je najbolje, da se iz čede iztrebi, ali se pa na prav zračén kraj dene in z dobro klajo kermi.

Kozjek (kozji bobki) je prav suh; pri dobrem nastilu naj 4 do 6 mescov v hlevu leží, preden se izkida. Za kozé je pa boljše, če se poredoma iz hleva spravlja in pred hlevom na kup nakida; zakaj kozi se lastni kozjek gnjusi, in soparica, ki se v njem razpleta, prizadene kozam bolezen v očéh.

Kozji hlev mora prostoren, zračén, suh, znažen in pozimi gorak biti; zakaj koza ne more velicega mraza prenašati. Kozara (kozji hlev) se ne smé nikdar pod kokošnjakom napraviti, ker kozé rade usí dobé, shujšajo in bolehati začnó. Ta merčes, kateri kozam dostikrat veliko nadlego prizadene, se odpravi, če se koza večkrat češe, kertači ali pa s kakim slamnatim šopom dobro odergue.

Kozji hlev mora ravno tako napravljen biti kakor ovčji, da morejo koze prosto po njem skakati, ker privezane imeti ni zdravo za nje. Kdor pa nima posebnega hleva za nje, in jih mora v kravjem hlevu imeti, bo najbolj opravil, če jim predél pregradi, v katerem ne morejo proste okrog švigati in po celem hlevu stikovati.

Kako bomo na novo volili srenjske odbornike in pa župane.

(Dalje.)

B. Kako se srenjski namestniki ali odborniki volijo.

§. 36 — 43. Preden se srenjski odborniki volijo, se morajo vsi tisti popisati, ki jih imajo pravico voliti. Pravico srenjske odbornike voliti pa imajo, kakor smo že rekli, vsi srenjčani, med medsrenjci pa srenjski duhovni pastirji, cesarski vradniki, oficirji, gospodje, ki imajo oficirjem enake službe, očitni učenci, postavimo, profesorji, šolmoštri in pa

gospodje, ki so kakošno akademiško stopnjo dosegli, to je, dohtarji svetega pisma, zdravniški in jezični dohtarji ali advokati in pa kirurgi itd. Vsi ti, ki smo jih našeli, volijo srenjske odbornike. Zato jim pravimo volivci.

Volivci pa ne volijo vsi vkup, temuč se na dva ali na tri kampe razdelé. V majhnih in srednjih srenjah bolj kaže, da se volivci na dva kampa razdelé, v velikih bo pa menda bolje, če se bojo na tri kampe razdelili. Vsaki kamp posebej se imenuje voliven oddelek, ali pa prav samo oddelek (Wahlkörper). Vsi oddelki izvolijo enako število srenjskih odbornikov in njih namestnikov, zakaj odborniki bojo imeli tudi svoje namestnike, kakor bomo pozneje slišali. Ako tedaj prvi oddelek 6 odbornikov in 3 njih namestnike izvoli, jih pride na družega in tretjega tudi ravno toliko.

Ker se volivci v dva ali tri oddelke razdelé, se prša, kako se zvé, v kateri oddelek da kdo sliši. To se tako-le zvé. Najpred se zapišejo vsi srenjčani, kateri od grunta, hiše ali patenta na leto zadostni davek odrajtujejo, v en protokol, in sicer tako po versti, da je tisti, ki na leto največ cesarkega davka plača, na prvem mestu. Na drugo mesto pride tisti, ki za prvim največ cesarskega davka odrajtuje. Na tretjem mestu je zapisan tisti, ki za drugim cesarju največ davka daje, in tako grejo vsi srenjčani eden za drugim, dokler se do zadnjega ne pride. Pri vsakem se tudi zapiše, koliko da na leto cesarju davka plača. Po tem se sošteje, koliko da vsi srenjčani vkup na leto cesarskega davka plačajo. Kadar se dobí šuma davkov, ki jih vsi srenjčani vkup na leto cesarju plačajo, se ta šuma v dva ali tri enako velike dele razdelí, če so se volivci v dva oddelka razdelili, v tri pa, če so se v tri oddelke razdelili.

Mislimo si zdaj, da so že vsi srenjčani po versti zapisani, in da vsi vkup na leto 3000 gold. cesarskega davka plačajo. Mislimo si nadalje, da je srenja, ktero si tukaj za izgled vzamemo, srednja, in da so se volivci le v dva oddelka razdelili: tedaj pride na vsaki oddelek 1500 gold. davka.

Da se zvé, kateri volivci v prvi oddelek slišijo, se tako-le ravná: Naj pred se vzame v roke tisti protokol, v kterege so bili poprej vsi srenjčani po versti zapisani, kateri od grunta, hiše ali patenta na leto zadostni davek odrajtujejo. Zdaj se začne davek pri tistem šteti, ki največ na leto plača, in se prišteje k davku prvega davek družega, tretjega in tako naprej po versti, dokler se toliko davkov ne našteje, kolikor jih na prvi oddelek pride. Kadar se toliko davkov našteje, kolikor jih pride na prvi oddelek, se neha šteti. Vsi tisti srenjčani, kateri so na versto prišli, preden se je toliko davkov našteló, kolikor jih na prvi oddelek pride, slišijo v prvi oddelek, vsi drugi pa v družega.

Ako, postavimo, na prvi oddelek pride 1500 gold., kakor smo poprej za izgled vzeli, se začne davek pri tistem šteti, ki na leto največ davka plača, in je toraj v protokolu na prvem mestu zapisan. K davku tega se prišteje davek družega, tretjega in tako naprej, dokler se 1500 gld. davka ne našteje. Kadar se 1500 gold. našteje, se neha šteti, in vsi srenjčani, kateri so na versto prišli, preden se je 1500 gold. našteló, slišijo v prvi oddelek, vsi tisti pa, ki niso na versto prišli, grejo v družega.

Kadar se je tako zvedilo, kateri izmed tistih srenjčanov da v prvi oddelek slišijo, ki od grunta, hiše ali patenta na leto zadostni davek plačujejo, se k njim pridenejo še častni srenjčani in pa tisti medsrenjci, ki imajo tudi pravico voliti, postavimo, srenjski duhovni pastirji, cesarski vradniki, dohtarji, učenci itd. Ako je zdaj v prvem oddelku že trikrat toliko volivcov, kolikor ima prvi oddelek odbornikov in njih namestnikov izvoliti, je prvi oddelek narejen.

Ako pa prvi oddelek še nima saj trikrat toliko volivcov, kolikor ima odbornikov in njih namestnikov izvoliti, se iz družega oddelka toliko volivcov vzame in k prvemu pridene, da jih ima prvi saj trikrat toliko, kolikor ima od-